

6.

Kako su hrvatska imena za nehrvatske zemlje, pokrajine, gradove i drugo - hrvatski egzonimi - također dio hrvatskog rječnika, jasno je da i o njima treba voditi brigu, ma kako se god rijetko ili često u hrvatskom jeziku ona upotrebljavala.

SAŽETAK

Alemko Gluhak, Institut za lingvistička istraživanja, Zagreb
UDK 801.313:808.62. stručni članak,
primljen 9. veljače 1993., prihvaćen za tisak 10. ožujka 1993.

On the names of some countries

Summary

The author considers all the relevant reasons that one should rely on in the selection of the Croatian names for individual countries.

OSVRTI

PRAVA KNJIGA U PRAVI TRENUTAK

(Mile Mamić: *Temelji hrvatskoga pravnog nazivlja*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb 1992, str. 186)

Mlada Hrvatska sveučilišna naklada obdarila nas je potkraj prošle godine još jednom vrijednom knjigom autora Mile Mamića. Knjiga *Temelji hrvatskoga pravnog nazivlja* prva je knjiga u Biblioteci Jezikoslovlje (ili Verbum Croaticum), što na neki način nešto govori i o samoj knjizi i ujedno najavljuje niz sličnih knjiga, što nas neobično veseli.

Mislim da bi bilo vrijedno i korisno temeljiti se osvrnuti na tu knjigu, predstaviti je našoj kulturnoj javnosti.

Knjiga je višestruko zanimljiva. Predmet knjige, kako i sam naslov kaže, jest hrvatsko

pravno nazivlje, i to upravo njegovi temelji. Knjigu nije napisao pravnik nego jezikoslovac, posebno nazivoslovac. Nije to ništa čudno što se je jedan jezikoslovac uhvatio takva posla. Sustavi naziva pojedinih znanosti, djelatnosti, struka, disciplina tvore jezičnu nadgradnju, a ona mora biti u stanovitom suodnosu s književnim jezikom. Normalno je stoga da i sustavi naziva mogu biti predmetom jezikoslovnoga istraživanja. Samo što takva istraživanja zahtijevaju od istraživača izuzetan napor jer se mora duboko prodrijeti u sam sustav naziva, dobro poznavati značenje naziva i njihove međusobne odnose. Vraški je to napor, ali to je uvjet bez kojeg se ne može. Pristup takvoj problematici zahtijevao je temeljito poznavanje nazivoslovlja, što se u novije vrijeme na mnogim sveučilištima uvodi kao poseban predmet. Nije bilo dovoljno poznavati nazivoslovlje općenito, nego humanističkih znanosti posebno

i pravnih napose. Kako je autor u svemu tome uspio, što nam knjiga svojim naslovom obećava, a što doista daje i kakva pitanja otvara, pokušat ćemo ukratko izložiti.

Kad sam vidio naslov, odmah me je zanimalo koje razdoblje knjiga obuhvaća. Vidjevši da obuhvaća razdoblje od godine 1853. do 1900., zapitao sam se što je s hrvatskom višestoljetnom pravnom tradicijom koja je na neki način utkana u velebno djelo Vladimira Mažuranića - *Prinosi za hrvatski pravno-povjestni rječnik* (Zagreb 1908-1922). Kako vidimo iz Predgovora, autor ne zanemaruje tu bogatu hrvatsku tradiciju. On polazi od činjenice da je hrvatski sredinom 19. stoljeća postao službenim jezikom, da se tada i hrvatski pravni jezik morao osposobiti za sustavnu kodifikaciju i da se tada pojavilo temeljno djelo, rječnik *Juridisch-politische Terminologie* (Deutsch-kroatische, serbische und slovenische Separat-Ausgabe, Wien 1853.). Mažuranićevi *Prinosi* obuhvaćaju pretkodifikacijsko razdoblje hrvatskoga pravnog jezika, a *Juridisch-politische Terminologie*, po autorovu mišljenju, prvi je i pravi temelj kodifikacijskoga razdoblja. To je djelo autoru poslužilo kao polazište, a ponuđeni sustav pravnog nazivlja uvjetno naziva sustavom A. Taj sustav temeljito istražuje s općejezičnoga i nazivoslovnog gledišta. Uzeo je u obzir sve relevantne suodnose toga djela (prema njemačkom predlošku, prema češkom prijevodu *Juridisch-politische Terminologie*, prema srpskom ekvivalentu, prema slovenskom ekvivalentu, prema hrvatskoj leksičko-terminološkoj tradiciji, hrvatskim dijalektima, onodobnoj leksikografiji i publicistici i prema unutarnjim stvaralačkim mogućnostima hrvatskoga književnog jezika). Razmotrivši tako taj sustav sa svih gledišta, autor utvrđuje golem prinos toga rječnika hrvatskomu književnom jeziku uopće i hrvatskomu pravnom jeziku napose. Možda je nerazmjerno pažnje posvećeno odnosu prema njemačkom predlošku, ali to se opravdava time što je taj sustav naziva rađen na temelju njemačkoga pred-

ložka (na temelju dotadašnje austrijske kodifikacije) a i strukturalnom različitošću tih dvaju jezika.

Nazvavši taj ponuđeni sustav naziva prvim pravim temeljem, autor istražuje daljnju sudbinu toga sustava. Uzima 13 knjiga iz zbirke *Hrvatski zakoni* i na temelju reprezentativnih primjera pokazuje kako se hrvatska zakonodavna praksa odnosila prema ponuđenom nazivlju. To su dakle oni daljnji temelji, čime se naslov knjige potpuno opravdava. U tom dijelu autor znalački razmatra kvalitetu terminologizacijskih procesa do kraja 19. stoljeća.

Da bi rezultati tih terminologizacijskih procesa bili vidljiviji, autor uzima nazivlje u *Stvarno kazalo k "Mjesečniku" Pravničkoga društva u Zagrebu* (Godišta I. - XXV., Zagreb 1900.). Taj sustav naziva uvjetno sustavom B i promatra ga s obzirom na sustav A i razvojne procese u hrvatskim zakonima. Pokazuje kako je golema većina ponuđenih naziva prošla, uz veće ili manje preinake, kroz terminologizacijske procese, dobivši na kraju 19. stoljeća jednu novu kvalitetu - društvenu verificiranost polustoljetnom uporabom, što je, kako kaže autor, bitna sastavnica terminologiziranosti jednoga sustava nazivlja, posebno sustava šire namjene, kao što je pravno nazivlje. Jasno se pokazuje posrednička (verifikacijska), preinačiteljska, eliminatorska i stvaralačka uloga terminologizacijskih procesa do kraja 19. stoljeća. Polazeći od tvrdnje da je osnovno obilježje razvoja jednoga nazivnog sustava uopće, pa tako i sustava hrvatskoga pravnog nazivlja težnja da on bude što savršeniji, što izgrađeniji (str. 136), autor temeljito razmatra provođenje stanovitih terminologizacijskih zahtjeva koji služe da bi se osnovno obilježje (težnja za savršenošću i izgrađenošću sustava) što više ostvarilo. Tako npr. stanovite nazive promatra s gledišta jezične pravilnosti, sustavnosti, jednoznačnosti, jedinstvenosti, ekonomičnosti, stilističke neutralnosti, prikladnosti za izvođenje, jasnoće, domaćosti itd., što su sve nezanemarivi terminologi-

zacijski postulati, koji sustav nazivlja čine doista savršenijim, izgrađenijim.

Autor je očito bio svjestan teškoće koja proizlazi iz usporedbe tako raznorodnih izvora, gdje je bilo teško pratiti pojmovni i nazivni kontinuitet, ali ipak na temelju reprezentativnih primjera pokazuje kako je mukotrпно stvaran sustav hrvatskoga pravnog nazivlja. Premda "Pravni spomenici ... što nam ih je sudbina spasila iz vrtloga burnih vjekova, svjedoci su nam, da onaj bludi, tko misli, da je jezik naš, kao jezik službeni, pravnički, jezik mlad. nov" (str. 5), ipak je prvi pravi temelj *Juridisch-politische Terminologie*, gdje je utkana koliko je bilo moguće prijašnja hrvatska tradicija. Taj se sustav usavršavao djelovanjem terminologizacijskih procesa. Gledajući taj sustav od godine 1853. do 1900. kao cjelinu, autor pokazuje njegovu izgrađenost. Velik dio toga sustava stvoren je sredinom 19. stoljeća, a mnogi nazivi sežu duboko u hrvatsku pravnu povijest. Mnoge preinake što ih je doživio ponuđeni sustav bile su u službi njegova usavršavanja. Na temelju svega toga autor zaključuje kako smo na kraju 19. stoljeća imali dosta dobar sustav pravnih naziva i da se on u bitnome nije mijenjao ni do godine 1918.

Može se naći i prigovora. Mnoge su pojave ilustrirane obiljem primjera, dok se za neke jedva nađe koji primjer, što može proizlaziti i iz objektivnih razloga. Može se naći i pokoja (možda tiskarska) greška, a evo i jedne pravopisne, koja je doduše u nebitnom dijelu knjige na str. 182. Podaci o autoru. Tu se riječ *udba* nalazi napisana malim početnim slovom. Možda su to psihološki razlozi autorovi, jer ga je

ona kao i mnoge druge čestite i svjesne Hrvate nemilosrdno proganjala, ali ipak mislim da ju je valjalo napisati velikim početnim slovom bez obzira na subjektivne razloge.

Knjiga je vrlo poticajna za slična istraživanja u drugim strukama. U tom smislu ona bi mogla poslužiti obrascem takvu istraživanju. Osim toga ona je dobra osnova za istraživanje daljnje sudbine hrvatskoga pravnog nazivlja, pogotovo kad znamo da je ono prošlo dva teška loma, godine 1918. promjenom društveno-političkoga sustava. Znamo da je kontinuitet hrvatskoga pravnog nazivlja bio nasilno narušavan. Valjalo bi uspostavljati kontinuitet sa stanjem prije godine 1918. koliko je to potrebno i moguće. Daljnje istraživanje, što od autora možemo pouzdano očekivati, dat će sigurno elemente za razmišljanje, a o konkretnim zahvatima u tom smislu trebalo bi odlučivati posebno povjerenstvo koje bi bilo sastavljeno od pravnih stručnjaka, jezikoslovaca i nazivoslovaca.

Koristan je i rječnički dio knjige, ali se osjeća potreba za rječnikom koji bi poput Mažuranićevih *Prinosa* obuhvatio čitavo kodifikacijsko razdoblje. Ova knjiga to nije niti joj je to bila namjera, ali može dobro poslužiti i pri izradi takva rječnika.

Knjiga doista dolazi u pravi trenutak. A i prava je to knjiga, koja može dosta pomoći jezikoslovcima, nazivoslovcima, pravnicima, pa i u rješavanju suvremenih terminoloških pitanja.

Marko Lukenda

ISPRAVAK

 prošlom broju Jezika greškom je ispušten jedan redak u članku Stjepana Vukušića. Druga rečenica u tom članku treba glasiti ovako: "Po tim normama na prvom se slogu mogu pojaviti obje prozodijske

intonacije - uzlazna i silazna - a to znači sva četiri naglasaka, na srednjim slogovima samo uzlazna intonacija, tj. kratkouzlazni i dugouzlazni naglasak, a posljednji slog ne može biti naglašen."

Ispričavam se čitateljima i autoru.

Ur.